

O‘ZBEK TILIGA O‘ZLASHGAN INGLIZ ABBREVIATURALARI TAHLILI

Quziyeva Taxmina Faxriddinovna

Buxoro davlat universiteti 2-bosqich talabasi

E-mail: takhmina.student@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zbek tiliga ingliz tilidan o‘zlashgan va bugungi kunda keng qo‘llanib kelinayotgan abbreviaturalar tahlil qilingan. Vaqtni tejash maqsadida qo‘llaniladigan abbreviaturalarning imlosi, ularning qanday ma’no ifodalashi yoritilib berilgan. Qisqartma so‘zlarning imlosida xatolikka yo‘l qo‘ymaslikning qanchalik muhimligi, aks holda so‘zning ma’nosini anglashda tushunmovchilik yuzaga kelishi mumkinligi ta’kidlangan. Ingliz tilidan o‘zlashgan abbreviaturalardan foydalanish jarayonida imloviy xatoliklarga yo‘l qo‘ymaslik g‘oyasi ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: axborot, til, abbreviatura, IP, IELTS, ID, IT, CV, GPA, WWW, IQ, standart qisqartma, nostandart qisqartma.

ANALYSIS OF ENGLISH ABBREVIATIONS ACCEPTED INTO THE UZBEK LANGUAGE

Abstract: This article analyzes abbreviations adopted from English to Uzbek and widely used today. In order to save time, the spelling of the abbreviations used and their meanings are explained. It was emphasized how important it is not to make mistakes in the writing of abbreviations, otherwise there may be a misunderstanding in understanding the meaning of words. In the process of using abbreviations adopted from the English language, the idea of not making spelling mistakes has been put forward.

Key words: information, language, abbreviation, IP, IELTS, ID, IT, CV, GPA, WWW, IQ, standard abbreviation, non-standard abbreviation.

Qisqartma soʻzlar XX asrda Yevropa tillarida vujudga kelgan boʻlib, soʻng koʻplab tillarda ularning yasaliş andozalari yuzaga kela boshlagan. Ayniqsa, soʻnggi oʻn yillikda qisqartmalar soni va zamonaviy yevropa tillarida ulardan foydalanish chastotasi nihoyatda oshgan, qisqartmalar soʻz shakllanishining yetakchi usullaridan biriga aylanmoqda. Turli tillarda tuzilgan qisqartmalarning yaratish xususiyatlariga qiziqish, maʼnosini anglash va ulardan foydalanishning oʻziga xos xususiyatlari bilish bugungi davr uchun juda muhim sanaladi. Zichlik va bu jarayonning murakkabligi muammoning dolzarbligini belgilaydi[1], qisqartmalarni sinchkovlik bilan oʻrganishga murojaat qilish zaruratini yuzaga keltiradi. O. G. Kosareva: “Qisqartma kommunikativ birliklarning moddiy qobigʻini kamaytiradi va shu bilan axborot oqimi tezligini oshiradi” deb taʼkidlaydi[3]. Bugun kun sayin yangi texnika-texnologiyalar, atamalar, qisqartmalar paydo boʻlayotganligi aynan abbreviaturalar yoʻnalishining hali ochilmagan qirralari, oʻrganilmagan jihatlari koʻpligidan dalolat beradi. Jamiyat nutqida tez-tez qoʻllaniladigan va chet tillaridan oʻzlashtiriladigan qisqartmalarni doimiy tarzda oʻrganib borib, ilmiy tadqiqotlar olib borish tilshunoslik sohasi taraqqiyoti uchun juda muhim. Shu sababli ushbu maqolada ingliz tilidan oʻzlashgan qisqartma soʻzlar xususida tahlil olib borilgan.

Soʻnggi paytlarda qisqartma soʻzlardan foydalanish chastotasi jadal oshib bormoqda. Xususan, internet sahifalari, komputer tarmoqlari, hatto jamiyatdagi suhbatlar davomida ham koʻplab abbreviaturalarga guvoh boʻlishimiz mumkin. Qisqartmalar soʻzlar boʻyicha kuzatishlarim shuni koʻrsatadiki, asosan, standart qisqartmalarni qoʻllash nostandart qisqartmalarga qaraganda ancha keng tarqalgan. Negaki, standart qisqartmaning imlosi ham, maʼnosi ham, talaffuzi ham barcha uchun aniq va tushunarli boʻlib ulgurgan. Nostandart qisqartmalar esa qoʻllanilish darajasiga qarab standart qisqartmalarga oʻtib qolishi mumkin[2].

Misol uchun, axborot texnologiyalari sohasiga tegishli bo‘lgan IT – abbreviaturasi ilk marotaba qo‘llanganda nostandart qisqartma edi. Jamiyatdagi insonlar uning nafaqat qanday ma’no bildirishini, balki qanday talaffuz qilish lozimligi, imlosi haqida ham aniq ma’lumotga ega emas edilar. Bugungi kunda esa IT so‘zi ko‘pchilik uchun standart qisqartmaga aylanib ulgurgan.

Kuzatishlarimiz shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan abbreviaturalar salmog‘i ancha keng. Lekin til foydalanuvchilarining aksariyati ushbu qisqartmalarning asli qaysi so‘zdan kelib chiqqanligini anglash yoki yozishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Quyida esa ingliz tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan hamda keng qo‘llanilib kelinayotgan ba’zi abbreviaturalar imlosi, to‘liq shakli va ma’nolari bilan tanishishimiz mumkin.

Ingliz tilidan o‘zbek tiliga o‘zlashgan abbreviaturalar tahlili:

1. **WWW** abbreviaturasi “The world wide web” so‘zining qisqarishidan paydo bo‘lgan bo‘lib, “butunjahon o‘rgimchak to‘ri” degan ma’noni anglatadi. Bu qisqartmani ilk bor tadqiqotchi Tim Berners qo‘llagan. Ushbu abbreviatura bugungi kunda butun internet bo‘ylab hujjatlar va boshqa veb-saydlarga kirishga imkon beradigan axborot tizimi hisoblanad[4]. Deyarli barcha internet foydaluvchilari bu qisqartma so‘zdan unumli foydalanishadi.

2. **IP** abbreviaturasi “internet protocol” so‘zining qisqarishidan paydo bo‘lgan bo‘lib, ma’noni anglatadi.

3. **ID** abbreviaturasi bu inglizcha “identifier” so‘zining qisqargan shakli bo‘lib, “identifikator” deb tarjima qilinadi. Har safar biror joyda ro‘yxatdan o‘tayotganingizda sizga identifikator, ya’ni qandaydir nom yoki raqam beriladi. Har bir alohida tizimning ichida esa sizning identifikatingiz noyob, takrorlanmas, unikal bo‘ladi. Hatto bugungi kunda biometrik passportlar o‘rnini ham ID kartalar egallamoqda.

4. **QR-kod** abbreviaturasi “quick response code” so‘zining qisqarishidan hosil bo‘lgan, u tezkor aniqlanadigan kod hisoblanadi. Ushbu kod obyekt haqidagi ma’lumotni o‘zida mujassam etadi. QR-kod oq rang ustida kvadrat setkasida

joylashtirilgan qora kvadratlardan iborat bo‘lib, smartfon kamerasi kabi tasvirni qayta ishlaydigan moslamalar yordamida o‘qish mumkin.

5. **IQ** abbreviaturasi “intelligence quotient” so‘zining qisqarishidan hosil bo‘lgan bo‘lib, shaxsning aql-zakovat darajasini miqdoriy baholash jarayonidir. Bu maxsus testlar yordamida aniqlanadi. IQ testlar asosan mantiqiy savollardan iborat bo‘ladi.

6. **GPA** abbreviaturasi “grade point average” so‘zining qisqargan shakli bo‘lib, o‘rtacha baholarni hisoblash tizimidir. Bu orqali o‘quvchi yoki talabalar olgan baholaridan kelib chiqqan holda, o‘zlashtirishning o‘rta qiymatini aniqlashlari mumkin. Ayniqsa xalqaro universitetlarga hujjat topshirishda GPA juda muhim sanaladi.

7. **CV** abbreviaturasi “curriculum vitae” so‘zining qisqarishidan hosil bo‘lgan bo‘lib, bu hayotda qilingan ishlarning qog‘ozga tartib bilan yozilgan ko‘rinishidir. Bugun ishga kirish yoki grant dasturlarda qatnashish uchun CV juda muhim ahamiyatga ega.

8. **Wi-fi** abbreviaturasi “wireless fidelity” so‘zining qisqargan shakli bo‘lib, “simsiz aniqlik” degan ma‘noni anglatadi. Wi-fi simsiz aloqa o‘rnatuvchi texnologiyalar orqali lokal tarmoq yaratish va global tarmoqqa kirish imkoniyatini beradi. Bugungi rivojlangan internet asrida wi-fi qurilmalar ko‘plab xonadonlarda mavjud va bu abbreviatura standart abbreviaturaga aylanib ulgurgan.

9. **IT** abbreviaturasi “information technology” so‘zining qisqarishidan hosil bo‘lgan bo‘lib, “axborot texnologiyasi” degan ma‘noni anglatadi. Axborot texnologiyasi - axborotni hosil qilish, uni yig‘ish, tarqatish, saqlash, qayta ishlash, himoyalash kabi vazifalarni bajaruvchi hisoblash texnikasidir[5].

10. Hozirgi kunda hisoblash texnikasi vazifasini kompyuter bajarmoqda, shunday ekan IT so‘zi ishlatilganda asosan kompyuter texnologiyasi tushuniladi.

11. **IELTS** abbreviaturasi “International English Language Testing System” so‘zining qisqargan shakli bo‘lib, “ xalqaro ingliz tili test tizimi” deb tarjima qilinadi. IELTS ona tilisi ingliz tili bo‘lmagan insonlarning bu tilni qanchalik chuqur

bilishlarini aniqlashga yordam beradi. Bu abbreviatura so‘nggi yillarda o‘zbek tilida so‘zlashuvchilar nutqida ancha keng qo‘llanib kelinmoqda.

Xulosa o‘rnida aytish joizki, dunyo globallashuvi ta’sirida tillarga o‘zlashgan so‘zlar faol kirib kelishi davom etmoqda. Qisqartmalar har bir dunyo tilida nominativ birliklarni shakllantirishning eng keng tarqalgan ustuvor yo‘nalishlaridan biriga ham aylanmoqda. O‘z navbatida, so‘z yasashida yangidan yangi abbreviaturalar hosil bo‘lmoqda. Bu esa, mavzu tadqiqi hamon dolzarbligini asoslamoqda. Qisqartmalarni qo‘llashda birgina imloviy xatoga yo‘l qo‘yish so‘zning ma’nosini butkul o‘zgartirib yuborishi mumkin. Shunday ekan, bugungi rivojlangan davrda nafaqat o‘zbek tilidagi, balki chet tillaridan o‘zlashgan abbreviaturalarni qo‘llashda ham imlo va talaffuz jihatdan xatolarga yo‘l qo‘ymaslik maqsadga muvofiqdir. Abbreviaturalarni ishlatishdan oldin uning qaysi so‘z qisqarishi natijasida hosil bo‘lganligi va atash ma’nosini bilish so‘zlovchining chuqur bilimga ega ekanligidan dalolat beradi. Qisqartmalardan to‘g‘ri va o‘rinli foydalanish esa tilshunoslik sohasi taraqqiyotida o‘ta muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Husanov N. O‘zbek tilining sohada qo‘llanishi –Toshkent: 2020- B.35
2. Ицкович В.А. Современные аббревиатуры //Русская речь, 1971, №2. -С. 52-60.
3. Косарева О. Г. Аббревиация в языке современной прессы: На материале французского, английского и русского языков: Автореферат. – Тверь, 2003. – С. 13.
4. www.academia.edu
5. www.uniliblary.uz